

A LIBECON2000 és a nemzetközi könyvtári statisztika jövője

A könyvtárak egyre nagyobb szerepet játszanak a tudás terjesztésében, s becslések szerint a jövő évtized kezdetétől Európa főbb országaiban évente 8,45 milliárd eurót fognak költeni rájuk. A LIBECON2000 projekt célja, hogy adekvát statisztikai adatokkal támassza alá a nemzetközi, nemzeti és helyi politikai döntéseket hozó szervezeteket, különös tekintettel a könyvtáraknak a gazdaságban elfoglalt helyére. A LIBECON2000-et az Európai Bizottság finanszírozza egyelőre a 2000. év végéig. Ekkorra készül el ugyanis a begyűjtött adatok és anyagok alapján a *Millennium Studynak* nevezett tanulmány a könyvtárak gazdasági fontosságáról. A munka elvégzésére a cseh Nemzeti Könyvtár és az Egyesült Királyságban a Library Information Statistics Unit, valamint az Institute of Public Finance vállalkozott.

A projekt statisztikai adatokat gyűjt az európai könyvtárakról, a weben és nyomtatásban is közzéteszi őket. Az UNESCO is régóta folytat hasonló tevékenységet, s úgy tervezi, hogy a hat fő könyvtári kategória adatait hároméves ciklusokban fogja kiadni. A statisztikai adatok ideálisak a weben való közzétételre, mert így le lehet küzdeni a nyelvi gátakat, lehetőség van gyorsabb publikációra, szélesebb körben lehet terjeszteni az anyagot, és könnyebbé válik a kommunikáció az adat-szolgáltatók és használók között.

A LIBECON2000 tevékenysége kiterjedtebb, de egyben korlátozottabb is, mint az UNESCO-é. Csak 29 országra terjed ki (EU-tagok, EFTA-tagok, Közép- és Kelet-Európában az EU társult tagjai), de több kérdést tesz fel, s fontosságot tulajdonít a pénzügyi adatoknak is (nemzeti valuták helyett euróban kéri az adatokat). Megvan a lehetősége arra, hogy forrásait alaposabban ellenőrizze, a hiányzó adatokat becsléssel pótolja, s a bibliográfiát, a kapcsolati pontokat, az eredeti kiadványok fejszövegeinek fordítását is közli. Az UNESCO-hoz hasonlóan a LIBECON2000 adatszolgáltatói is az országok, nem pedig az egyes könyvtárak, viszont

értelmezi is a begyűjtött adatokat; mindezek elérhetők a webhelyen: <www.libecon2000.org>.

A LIBECON2000 egyik fő célja, hogy létrehozza az európai országokban azoknak a virtuális közösségét, akik szolgáltatják és használják a könyvtári statisztikai adatokat. Az értelmezhető statisztika fő problémái közé tartozik a következetes meghatározások szerinti adatgyűjtés. Az ISO (International Standard Organization) technikai bizottságai révén nemzetközi szabványokat dolgoz ki, s a LIBECON2000 is be fog kapcsolódni ebbe a munkába.

Nem könnyű feladat következetes adatokat gyűjteni arról szerepről, amelyet a könyvtárak játszanak Európában az információs források fejlesztése terén. A legnagyobb nehézség abban rejlik, hogy csak azokat az adatokat lehet begyűjteni, amelyek rendelkezésre állnak. A meglévő adatok felhasználásában a következő problémák rejlenek.

Hiányzó könyvtári kategóriák. Ezen a helyzeten csak nemzeti keretek között lehet segíteni az illetékes szervekre gyakorolt nyomással. (A közkönyvtárak, a nemzeti könyvtárak és a felsőoktatási könyvtárak általában, de nem minden esetben szerepelnek a feldolgozott kategóriák között; az iskolai könyvtárak, a szakkönyvtárak és a „más nagyobb, nem specializált könyvtárak” már ritkábban.)

Nem teljesen lefedett kategóriák. A leghelyesebb nemzeti szinten kiegészíteni becsléssel az adatokat, de a LIBECON2000 arra törekszik, hogy a helyi közreműködők segítségével maga is megtegye ezt. (Lehetséges, hogy a revideált ISO 2789 is javasolni fogja ennek végrehajtását, s egyben elfogadott módszertant is nyújt hozzá.)

A könyvtári kategóriák tartalma nemzetközi szinten nem összevethető. A legtöbb problémát itt a más nagyobb, nem szakkönyvtárak, továbbá a szak-

könyvtárak vetik fel. (Pl. az egyik ország csak egy bizonyos méretet meghaladó könyvtárait veszi fel, a másik teljességre törekszik; vagy itt valamennyi, ott csak a közpénzekből fenntartott szakkönyvtárat veszik fel; néhol túl sok könyvtár kerül be a nem specializált könyvtárak közé, máshol túl kevés, s a „nagyobb” kritérium sincs meghatározva.)

Hiányzó adatok akár azért, mert a kérdést fel sem tették, vagy mert nem válaszolták meg. Ezzel a problémával is foglalkoznak azok, akik az ISO 2789-es revízióját végzik. Eredetileg csak azokat a definíciókat standardizálták, amelyek az UNESCO kérdőívében szerepeltek. Így az UNESCO kérdőív vált szabvánnyá, s az egyes országok nem is törekedtek ezt meghaladó kérdéseket feltenni, bár sokkal több adat létezik, amit érdemes lenne nemzeti, sőt nemzetközi szinten is feldolgozni. Hasznos lenne, ha az ISO kibővítené a meghatározások körét, nehogy többfelé találják fel a kereket. Különösen fontos lenne a hálózati források és az internet használatára vonatkozó adatok gyűjtése,

bár kétségtelen, nehéz meghatározni a kérdéseket. Haszonnal járnának olyan ajánlások, amelyek az adatok bemutatására vonatkoznak (grafikonok, arányszámok, idősorok, angol nyelvű összefoglalók és rovatfejek).

A nemzetközi könyvtári statisztika jövője pillanatnyilag bizonytalan. Az UNESCO csökkentette statisztikai részlege létszámát (ki tudja, milyen következménye lesz ennek a könyvtári statisztikára). Az EUROSTAT, amely adatokat gyűjt az EU számára, megbízást kapott kulturális statisztika összeállítására, de a könyvtárak nem kerültek be ebbe a programba. Az Európai Bizottság ugyan már 1983 óta támogatja a könyvtári felméréseket, de csak remélhető, hogy a LIBECON2000 folytatódhat az ötödik keretprogramban.

/FUEGI, David: LIBECON2000 and future of international library statistics. = IFLA Journal, 26. köt. 2. sz. 2000. p. 112–114./

(Papp István)

A hagyományos szereplők változó szerepe az új információs korban: a dokumentumküldő szolgálatok jövője

Az utóbbi idők számítástechnikai fejlődése vajon miként hat a könyvtárközi kölcsönzésre és a másolatszolgáltatásra, ezen belül az olyan főszereplőkre, mint a *British Library*? Bár a *British Library* nem kereskedelmi vállalkozás, bizonyos termékeit és szolgáltatásait mégis üzleti alapon kínálja. A szolgáltatásnak három szintjét lehet megkülönböztetni:

- a brit kormány által finanszírozott térítésmentes szolgáltatások, mint pl. az olvasótermek használata;
- az Egyesült Királyság könyvtári közösségének szóló önköltséges szolgáltatások, mint pl. az országon belüli könyvtárközi kölcsönzés és másolatszolgáltatás;
- a könyvtár költségeinek részbeni fedezésére szolgáló, térítéses szolgáltatások, mint pl. a külföldi könyvtárközi kölcsönzés és másolatküldés.

Dokumentumszolgáltatás a fejlett országokban

Tíz évvel ezelőtt a könyvtárközi kölcsönzést és másolatszolgáltatást nagymértékben Hamupipókéként kezelték a legtöbb könyvtárban: szükséges,

de kellemetlen feladatot jelentett a gyarapítás és az olvasók kiszolgálása mellett. Az 1990-es évek elején a helyzet drámaian megváltozott: a csökkenő költségvetési kereteket a publikációk számának rohamos növekedése kísérte, és a spirálisan növekvő árak ráébresztették a könyvtárakat arra, hogy az önellátás a továbbiakban már nem járható út. A könyvtárközi kölcsönzés és másolatszolgáltatás a helyére került: új kereskedelmi szolgáltatások jöttek létre a kialakult hiányosságok pótlására, mint az EBSCOdoc, a K-R SourceOne stb. A könyvtári hálózatok és konzorciumok további könyvtárközi együttműködések eredményeztek. A kialakult jövőképben az állomány a magfolyóiratokat és egyéb dokumentumokat tartalmazta, amelyet a dokumentumküldő szolgálatok kiegészítettek a kevésbé használt címek rendelkezésre bocsátásával. A folyamatos növekedés biztosnak látszott: Hamupipóke hercegkisasszonnyá változott, és megérkezett a bálba.

De túl hamar ütöttek éjfél a harangok: az újabb fejlemények gyorsan és lényegesen változtatták meg a helyzetet. Ezek közé tartozik:

- a globális telekommunikáció;
- az új kiadói módszerek;